ПИРИДИН НЕГІЗІНДЕГІ СИНТЕЗДЕР

9-дәріс

Дәріскер: х.ғ.к., доцент Бажықова К.Б.

ПИКОЛИНДЕР

Монометилді туындылар

α-пиколин
(2-метилпиридин)

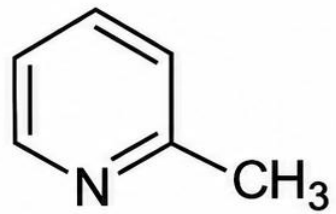

β-пиколин
(3-метилпиридин)

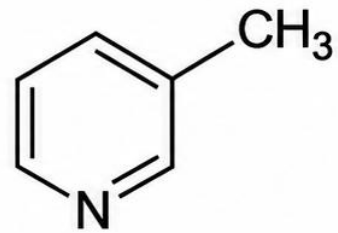

γ-пиколин
(4-метилпиридин)

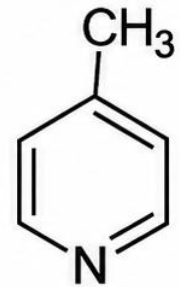

Химиялық қасиеттері пиридинге ұқсас

Пиколиндердің химиялық қасиеттерінің ерекшелігі — α- және γ-пиколиндердегі метил тобының сутек атомдарының гетероатом әсерінен жоғары қозғалғыштығы. Протондану нәтижесінде түзілген анион қосарланған жүйе теріс зарядтың делокализациялануының арқасында тұрақталады.

СИНТЕЗДЕУ ЖОЛДАРЫ

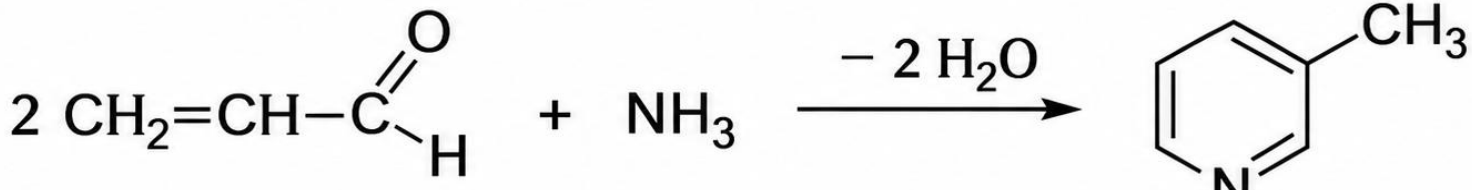

акролеин

β-пиколин

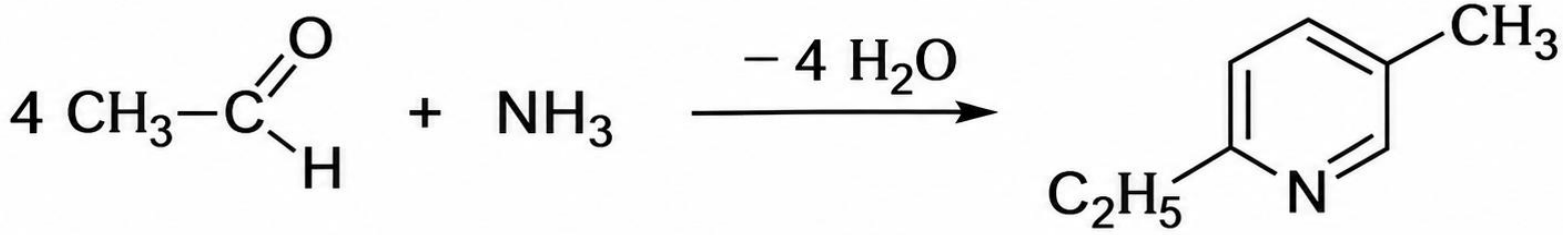

ацетальдегид

2-метил-5-этилпиридин

α*- немесе *γ*-орындағы** пиперидин сақинасындағы ***орто- және ***пара-*** бағыттаушы **орынбасарлар** электрофильдің ***β*-орынға** (орынбасарға қатысты *орто-* және *пара-орын*) шабуылын жеңілдетеді:

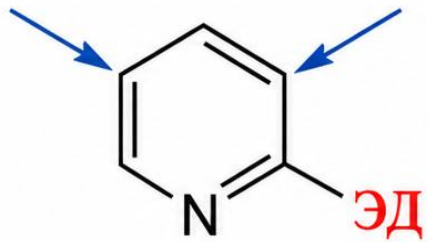

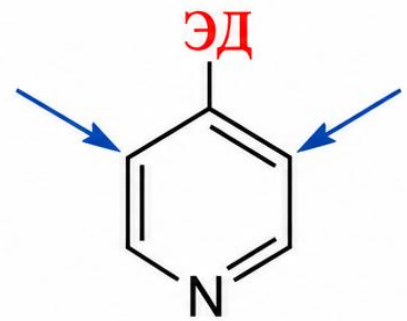

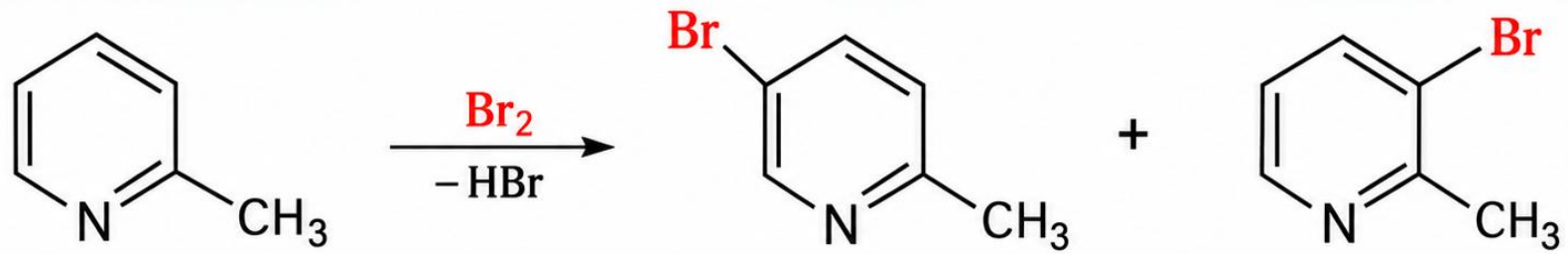

Пиколиндер никотин және изоникотин қышқылын, пестицидтер алу үшін қолданылады. α- және γ-пиколиндер β-пиколинмен салыстырғанда альдегид, кетондармен конденсацияға түседі, натрий амиді $NaNH_2$ немесе фениллитий C_6H_5Li әсерінен пиридин гомологтарын алуға болатын металлорганикалық қосылыстар түзеді

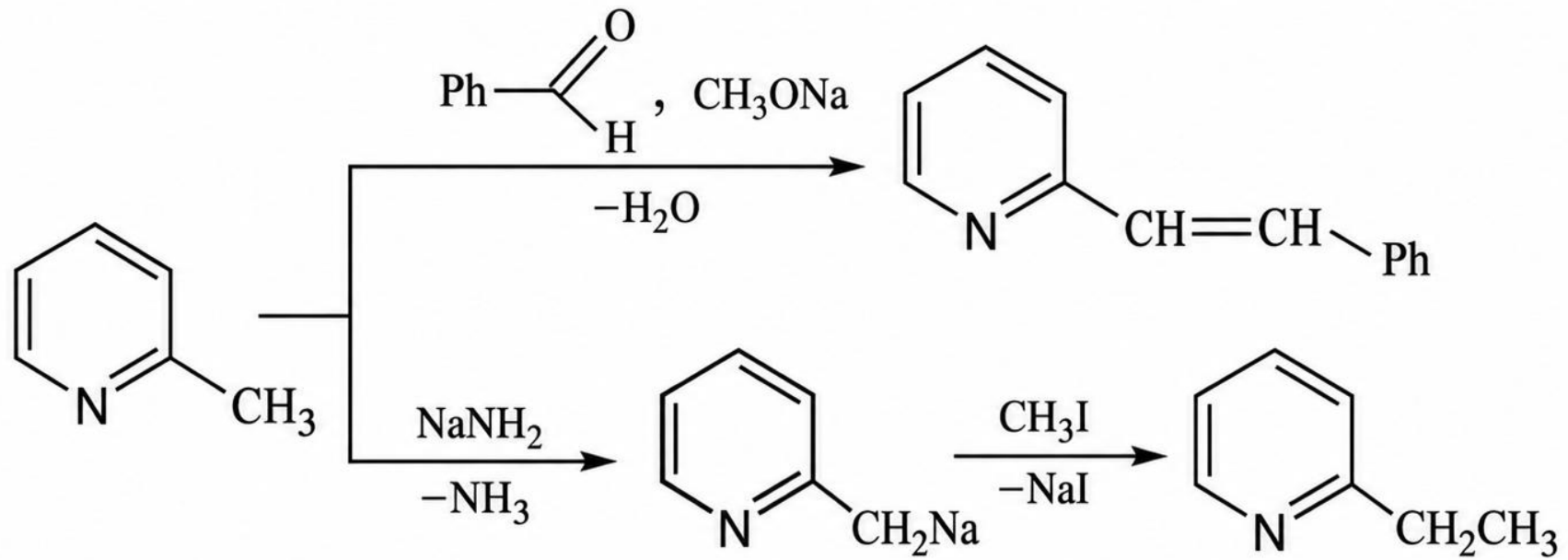

пиридил-2-метил натрий

Метилпиридиндердің химиялық қасиеттері

1 Бромдану реакциясы

2 Тотығу реакциялары

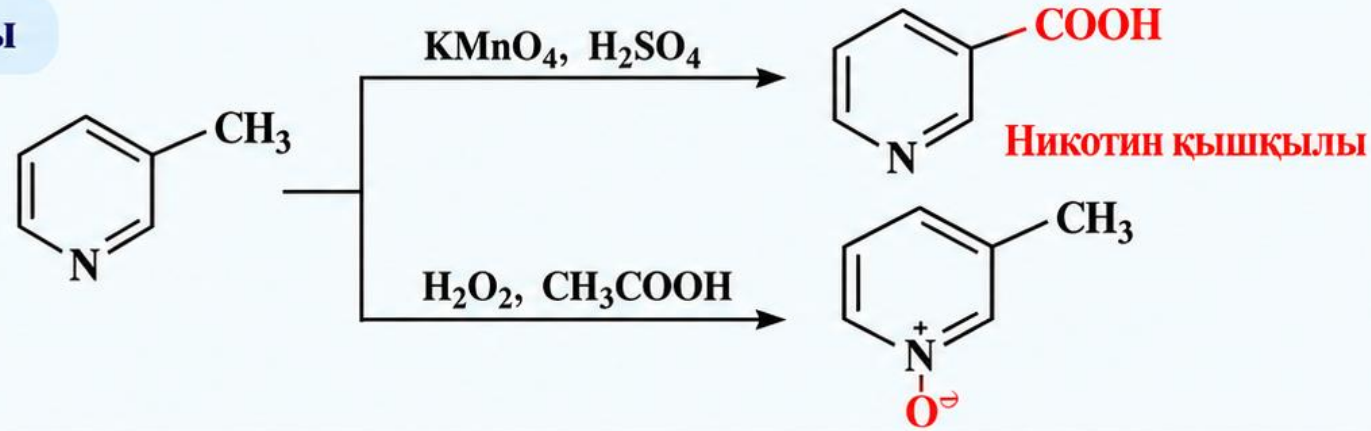

3 3-метилпиридиннің тотығуы

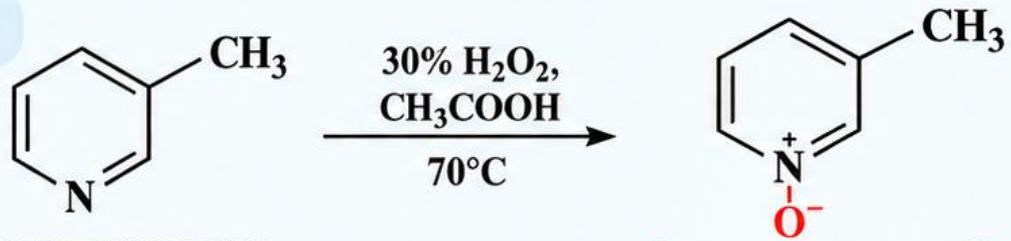

3-метилпиридин

3-метилпиридин-N-оксид

Алкилпиридиндік тұздар нуклеофильдік реагенттермен жеңіл әрекетеседі.

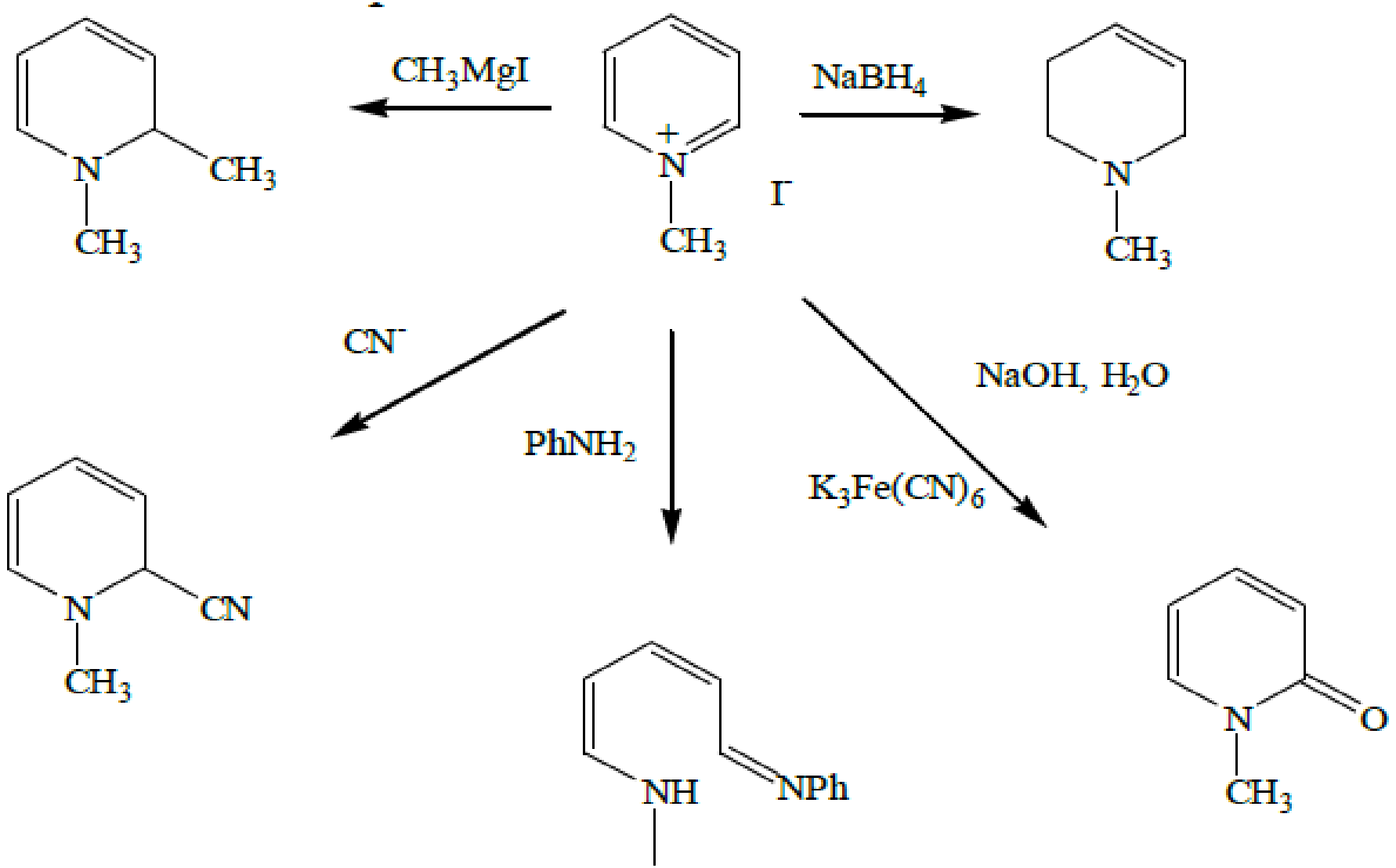

Пиридинкарбон қышқылдары

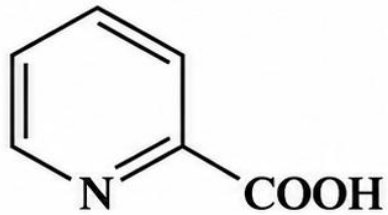

пиридин-2-карбон қышқылы

Пиколин қышқылы

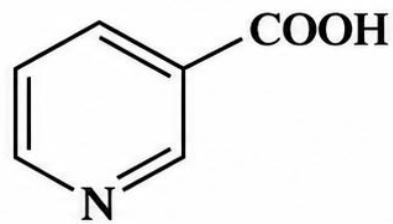

пиридин-3-карбон қышқылы

Никотин қышқылы

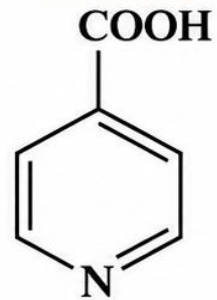

пиридин-4-карбон қышқылы

изоникотин қышқылы

Қышқылдық және негіздік орталықтарына байланысты амфотерлі.

Кристалдық күйде және жартылай ерітіндіде аминқышқылдары сияқты ішкі тұздар (цвиттер-ион) түзеді:

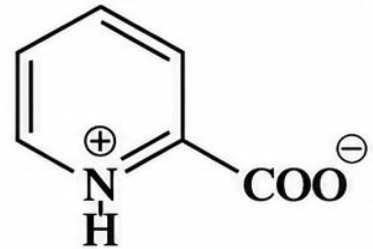

пиридиний-2-карбоксилат

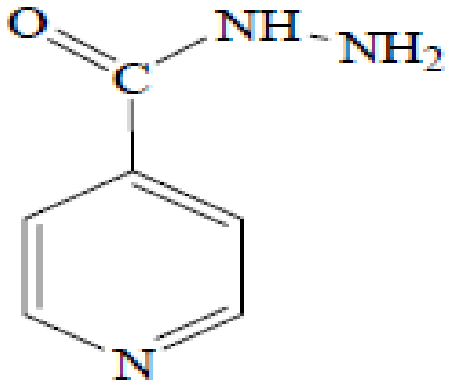

изониазид

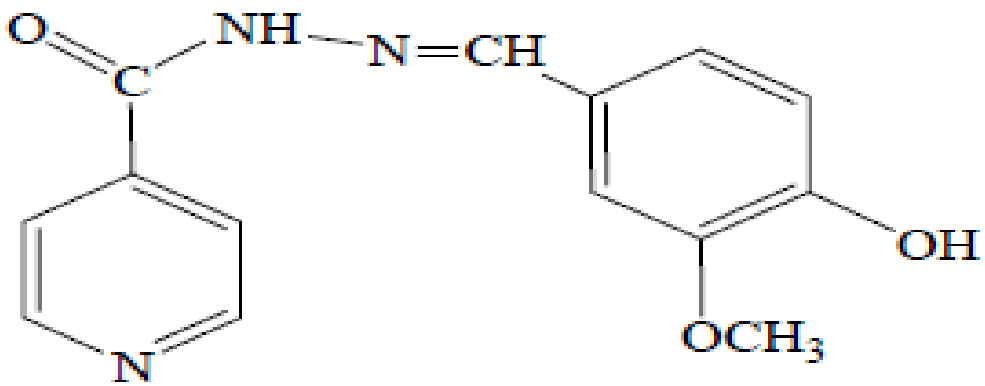

фтивазид

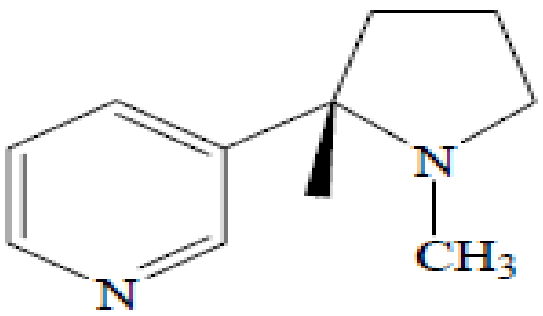

никотин

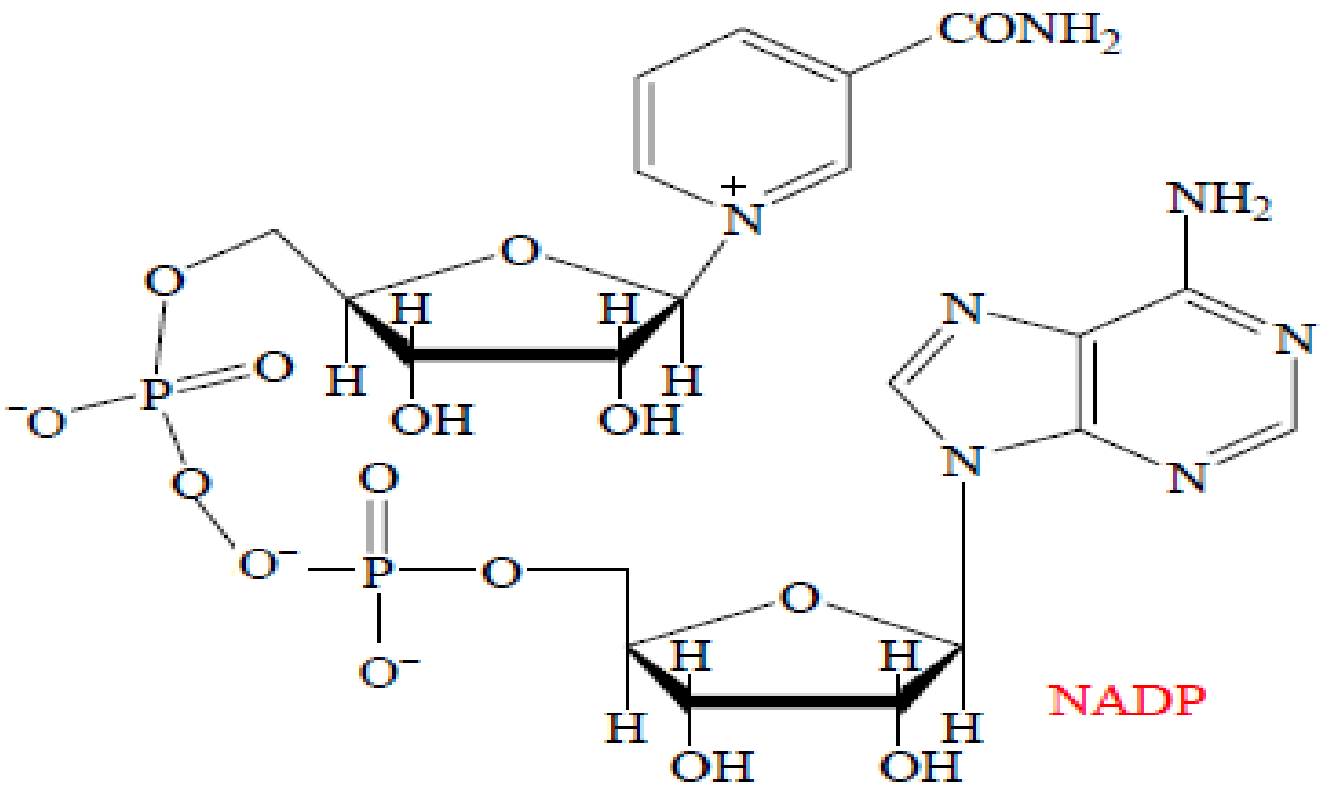

NADP

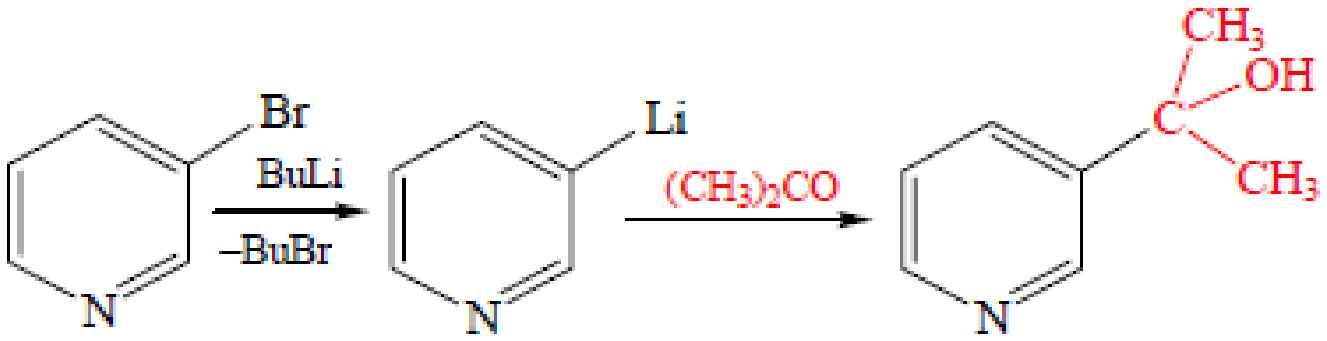

2,6-Ди-үшіншілік бутилпиридин орынбаспаған пиридинмен салыстырғанда жеңіл *сульфирленеді*

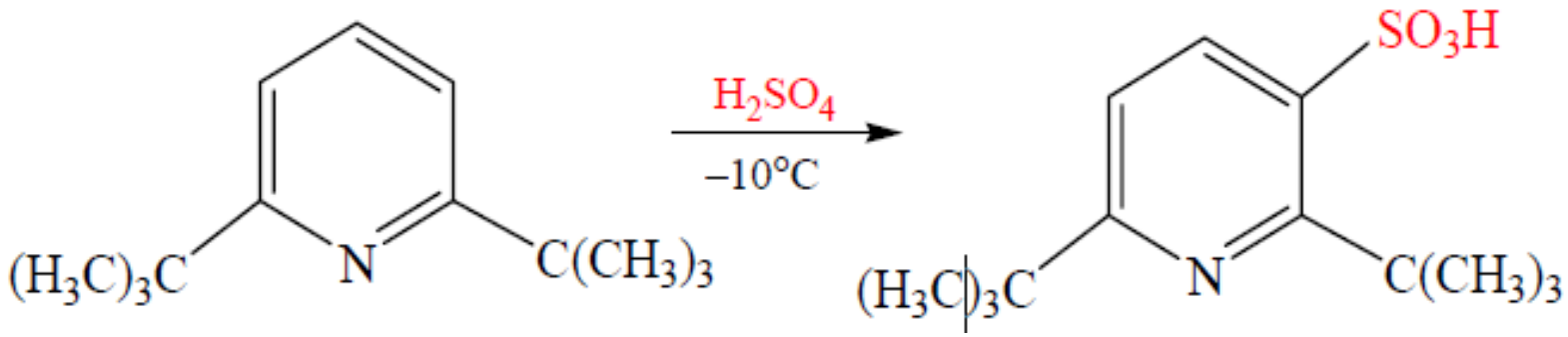

Қолданылуы

- 4-Диметилфосфонилпиперидин (**фоспинол, 7**) картоптың шығымын, қызғалдақ пен қалампырдың декоративтілігін арттырады.
- **Акпинол (8)** — 1,4-ди-(4-пиперидилокси)бутадиен-1,4, гладиолустың гүлденуін жақсартады.
- м-Винилоксиэтилпиперидон (**ЖУФ-1, 9**) көкөністердің шығымын арттырады.

4-Диметилфосфонилпиперидин (фоспинол, 7)

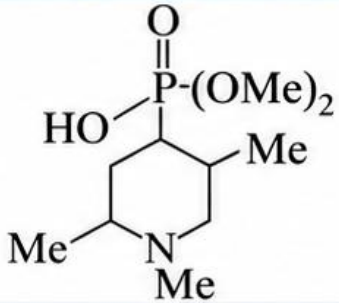

(7) ретардант фоспинол

Акпинол (8)

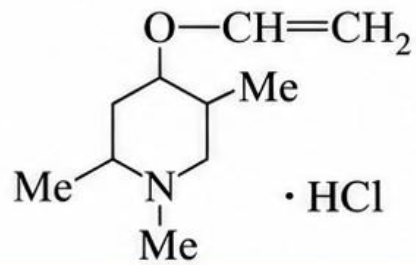

(8) рострегулятор акпинол

м-Винилоксиэтилпиперидон (ЖУФ-1, 9)

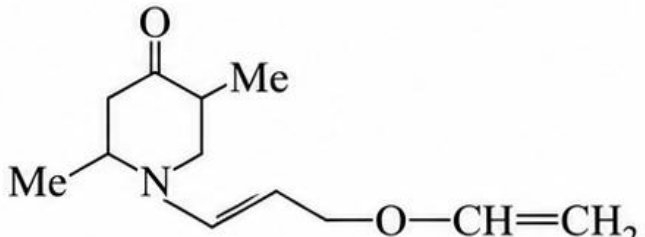

(9) рострегулятор ЖУФ-1

Инсектицидтер

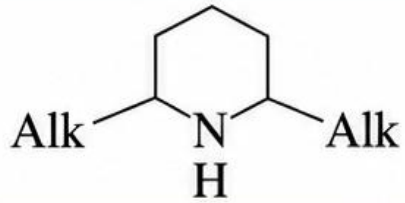

инсектициді

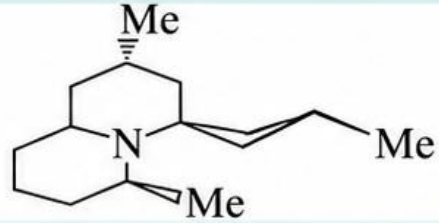

инсектицид — кокцинеллин

3-гидроксипиридиннің химиялық қасиеттері

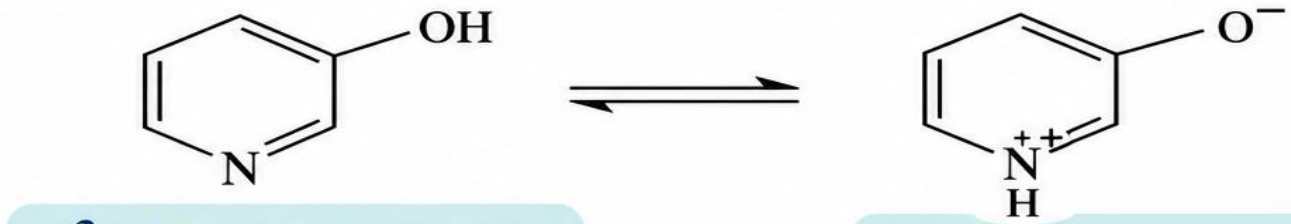

3-гидроксипиридин (бейтарап түрі)

Биполярлы ион

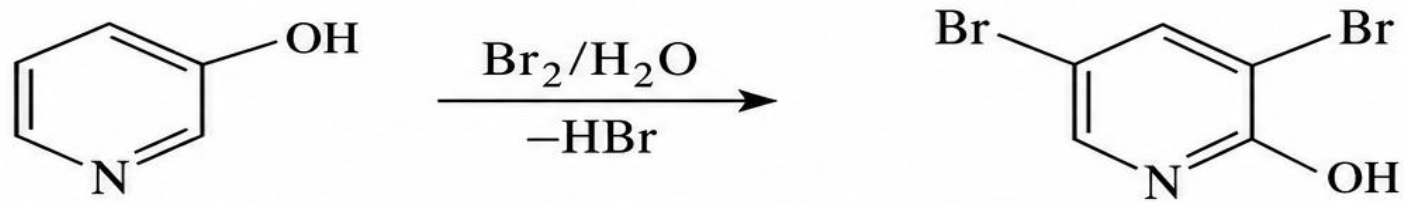

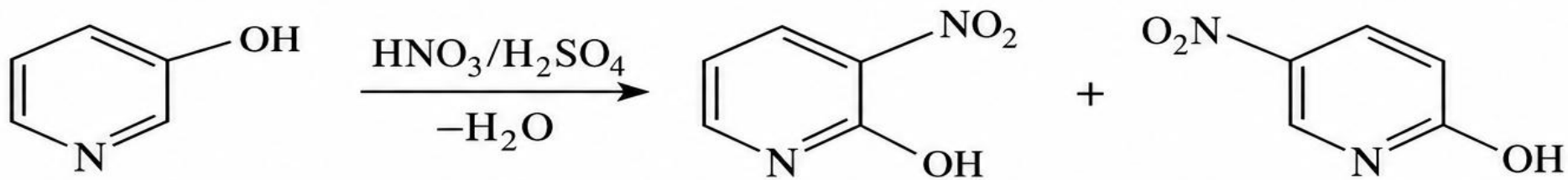

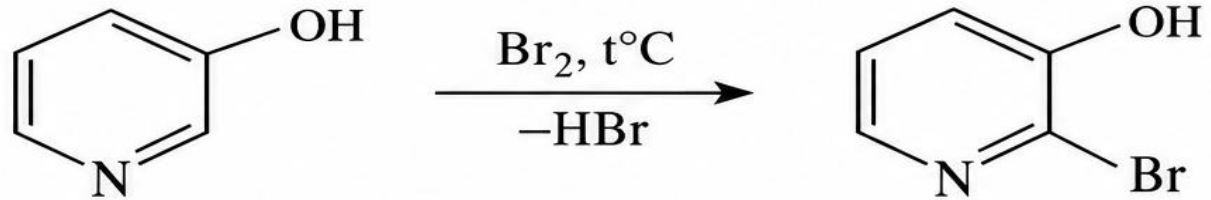

4-пиридон

3-гидроксипиридиннің химиялық қасиеттері

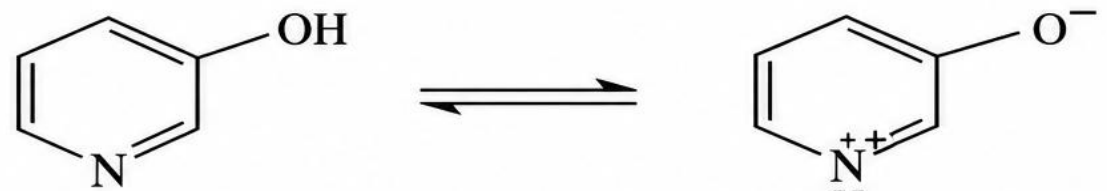

3-гидроксипиридин (бейтарап түрі)

Биполярлы ион

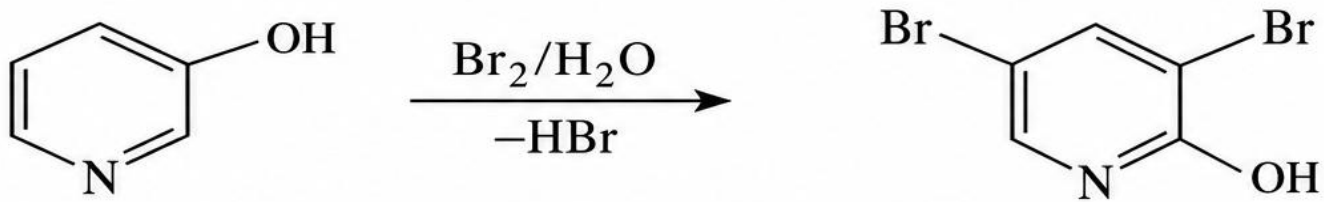

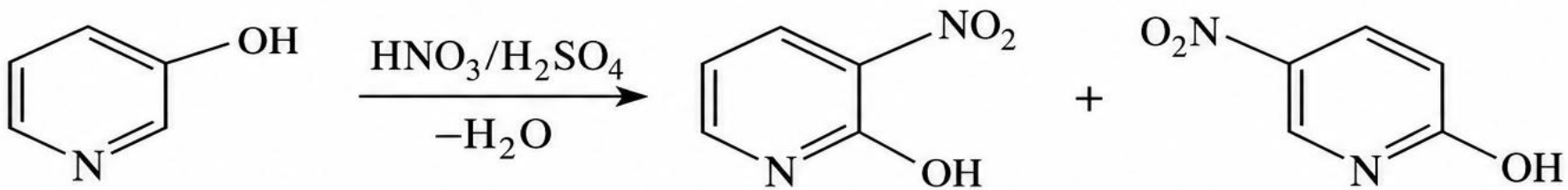

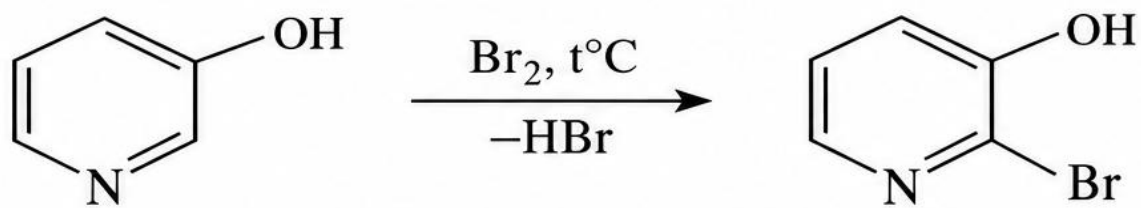

Гидроксипиридиндердің медицинада қолданылуы

- Гидроксипиридиндер медицинада **B_6 дәрумені (пиридоксин)** құрамындағы қосылыстар ретінде маңызды.
- B_6 дәрумені үш түрде кездеседі: **пиридоксол, пиридоқсаль** және **пиридоксамин.** Организмде олар **пиридоксальфосфат**қа айналады.
- **Пиридоксаль-5-фосфат** α-аминқышқылдарының декарбоксилденуі мен трансаминдену реакцияларына кофермент ретінде қатысады.

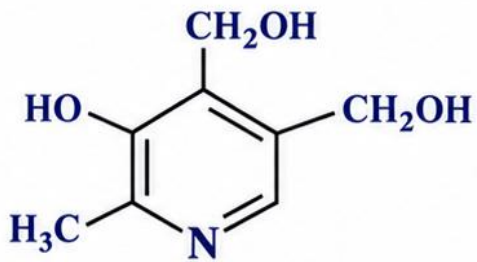

Пиридоксол

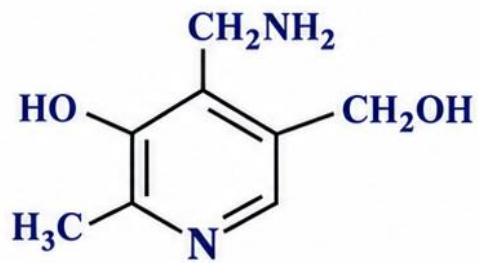

Пиридоксамин

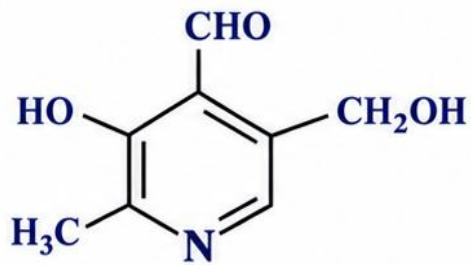

Пиридоксаль

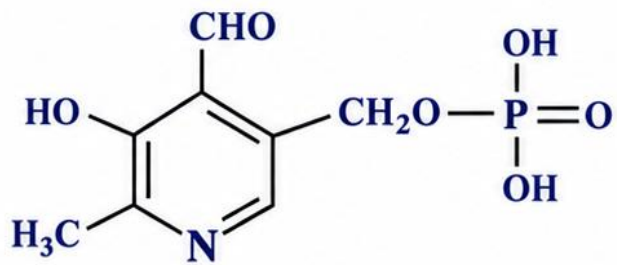

Пиридоксальфосфат

Аминопиридиндер

α-аминопиридин

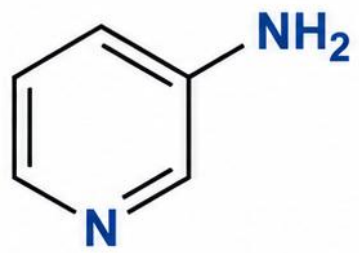

(2-аминопиридин,
2-пиридинамин)

β-аминопиридин

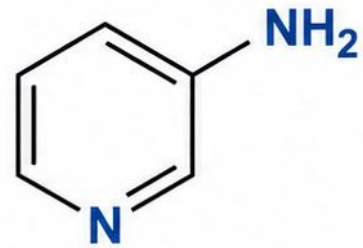

(3-аминопиридин,
3-пиридинамин)

γ-аминопиридин

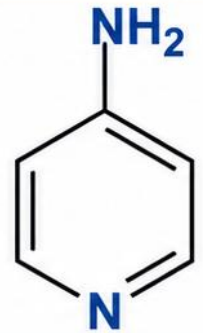

(4-аминопиридин,
4-пиридинамин)

- **Аминопиридиндер 2 негіздік орталық** бар – *пиридин сақинасындағы азот атомы және амин тобы* – күшті негіз.
- **Аминопиридиндердің** негізділігі амин тобының орнына байланысты.

β-Аминопиридин негізділігі төмен

Молекуладағы амин тобы гетероатоммен қосарланбаған сондықтан тұз түзу екі азот атомында да жүреді:

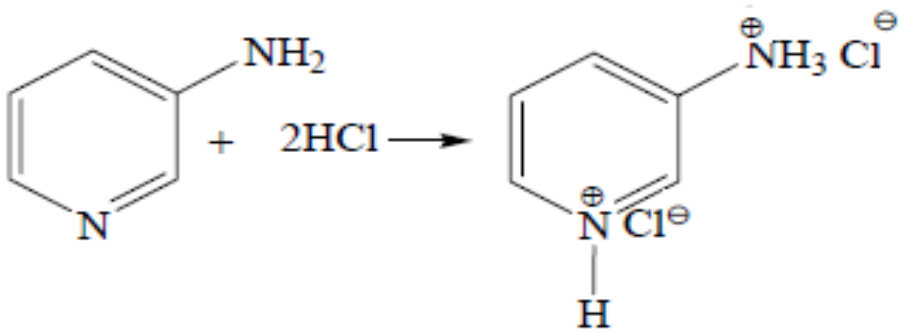

3-аммониопиридиний дихлорид

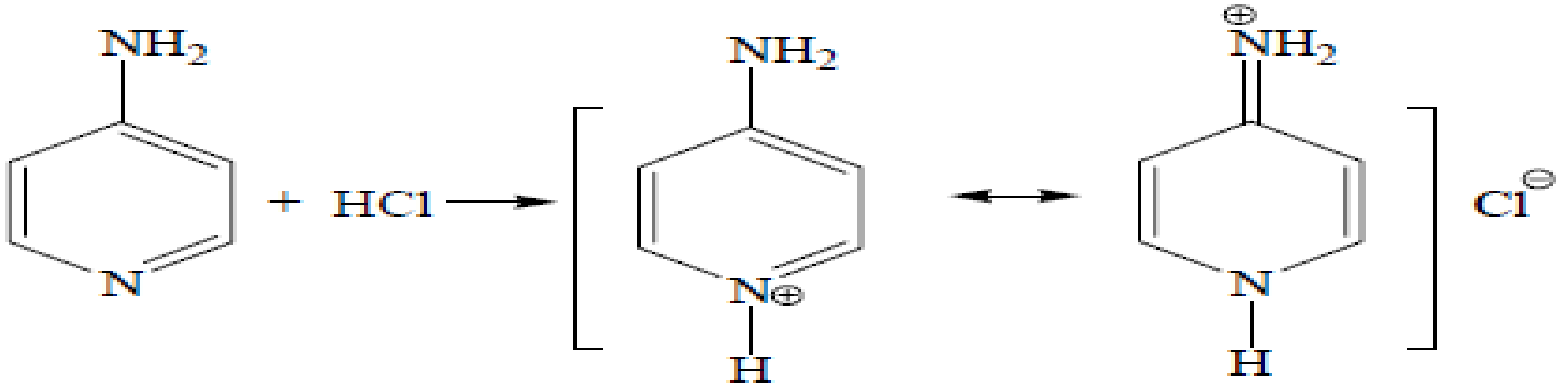

4-аминопиридиний хлорид

2- және 4-аминопиридиндер таутомерленуге қабілетті

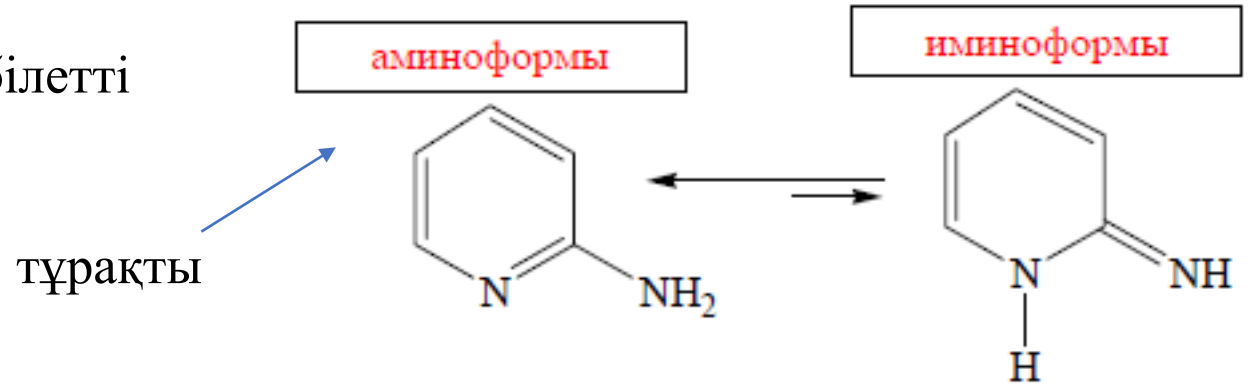

Пиперидиннің өндірістік маңызды туындысы – өсімдік өсуін реттегіш

- **1,1-диметилпиперидин хлориді.**
- Ретардант ретінде ол астық дақылдарын қорғайды.
- Пияз және сарымсақтың шығымын арттырады және мақтаның жетілуін реттейді.
- 9-метилпиперидинді (**1**) метилхлоридпен қысым қатысында кватернизациялап синтездеу арқылы алынады:

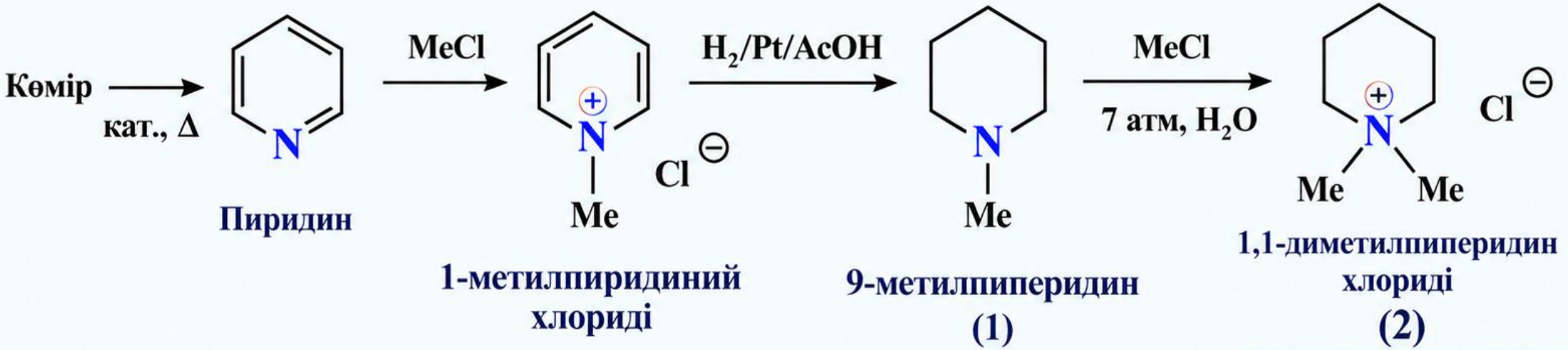

Пиридин қатарындағы биологиялық маңызды қосылыстар

I

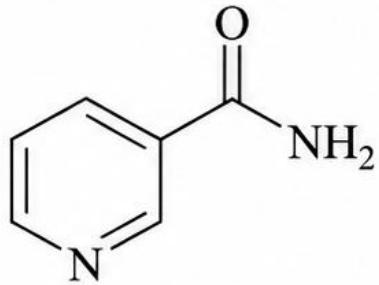

Никотинамид

II

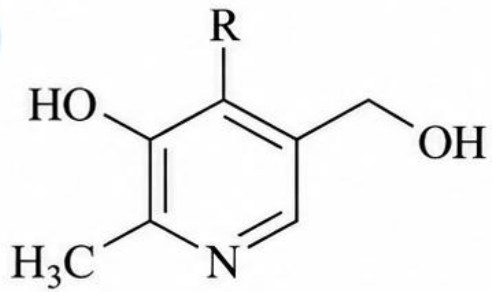

Пиридоксаль (R=CHO)
Пиридоксамин ($R=CH_2NH_2$)

III

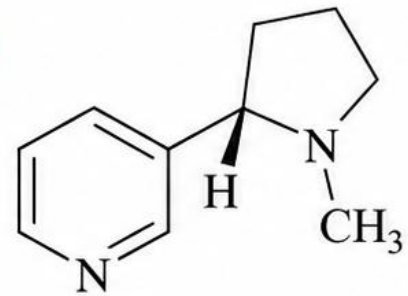

Никотин

IV

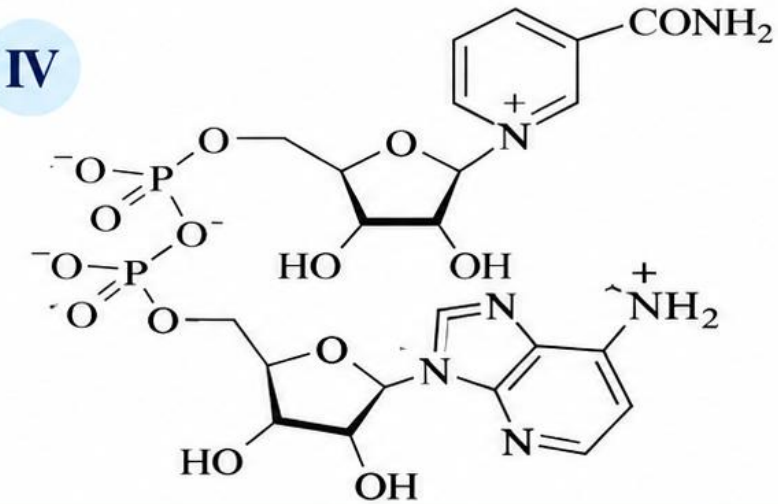

Никотинамид-адениндинуклеотидфосфат (НАДФ)